Союза и правовое обеспечение защиты прав человека: Учебник / Рук. авт. кол. Л. Энтин. – М.: Норма, 2008. – С. 661.

УДК 341.232:620.9

С. Д. БІЛОЦЬКИЙ

ПРОЕКТ DESERTEC – НОВЕ ЯВИЩЕ В РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Розглянуто нове комплексне міжнародне явище – проект Desertec. Проект Desertec поєднує в собі кілька елементів. По-перше, йдеться про концепцію Desertec, зміст якої полягає у створенні станцій з виробництва енергії з відновлюваних джерел (насамперед сонячної і вітрової) в південному регіоні Середземного моря (MENA) і її передавання в Європу. По-друге, це є фонд Desertec, який має організовувати наукові дослідження і заходи з просування концепції Desertec. І по-третє, це є консорціум Dii GmbH, який було створено групою німецьких компаній з метою сприяти практичній реалізації концепції Desertec шляхом економічного та інвестиційного забезпечення. Desertec є складовою глобальної ідеї ЄС з доведення споживання в 2020 р. до 20 % енергії з відновлюваних джерел. Проект Desertec по своїй суті є однією з форм державно-приватного партнерства.

***Ключові слова**: проект Desertec, державно-приватне партнерство, право ЄС, міжнародно-правове регулювання екологічно орієнтованої енергетики.*

Белоцкий С. Д. **Проект Desertec – новое явление в реализации международно-правового обеспечения экологически ориентированной энергетики.**

Рассмотрено новое комплексное международное явление – проекту Desertec. Проект Desertec сочетает в себе несколько элементов. Во-первых, речь идет о концепции Desertec, смысл которой заключается в создании станций по производству энергии из возобновляемых источников (в первую очередь – солнечной и ветровой) в южном регионе Средиземного моря (MENA) и ее передаче в Европу. Во-вторых, это фонд Desertec, который должен организовывать научные исследования и мероприятия по продвижению концепции Desertec. И в-третьих, это консорциум Dii GmbH, созданный группой немецких компаний с целью способствовать практической реализации концепции Desertec путем экономического и инвестиционного обеспечения. Desertec является составляющей глобальной идеи ЕС по доведению уровня потребления в 2020 г. до 20% энергии из возобновляемых источников. Проект Desertec по своей сути является одной из форм государственно-частного партнерства.

***Ключевые слова**: проект Desertec, государственно-частное партнерство, право ЕС, международно-правовое регулирование экологически ориентированной энергетики.*

Bilotsky Sergiy. **Project Desertec – a new phenomenon in the implementation of international legal environmentally oriented energy.**

The article is devoted to the new integrated international phenomenon - the project Desertec. Desertec project combines several elements, first of all we are talking about the concept of Desertec, the meaning of which is to create plants to produce energy from renewable sources (primarily - solar and wind) in the southern Mediterranean region (MENA) and its

© *БІЛОЦЬКИЙ Сергій Дмитрович* – кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка

transfer to Europe. Second, the Desertec fund, which should organize scientific research and promote the concept of Desertec. And third, is a consortium Dii GmbH, created by a group of German companies to contribute to the practical implementation of the concept by Desertec economic and investment support. Desertec is a component of the EC global idea to bring the level of energy consumption from renewable sources in 2020 to 20%. Desertec project is essentially a form of public-private partnership.

***Key words**: project Desertec, a public-private partnership, EU law, international legal regulation of environmentally oriented energy.*

Розвиток міжнародно-правового регулювання екологічно орієнтованої енергетики (ЕОЕ), і її складової – енергії з відновлюваних джерел (ВДЕ) є неможливим без наявності відповідного інституційного механізму координації міжнародного співробітництва. Втілення такого механізму можливе в кількох виявах: міжнародні організації, міжнародні конференції, міжнародні договірні органи, різні види державно-приватного партнерства, транснаціональні корпорації тощо. Темою нашого дослідження буде один з таких механізмів координації – Desertec.

Desertec як порівняно нове явище в праві ще не ставало об'єктом дослідження в українській науці. У західній доктрині права існує кілька таких досліджень (Т. Хуферман, Ш. Ердлє), проте вони, на жаль, зосереджені навколо окремих аспектів його діяльності, переважно економічних.

Не існує однозначного розуміння, яку, власне, організаційну форму має Desertec. Так, Т. Хуферман вважає, що Фонд Desertec є неурядовою організацією[1], своєю чергою, Ш. Ердлє зазначає про державно-приватне партнерство. Видається, дискусія є безпредметною без дослідження самої суті цього явища.

Від початку основна мета Фонду Desertec була сформульована навколо реалізації його концепції. Зміст цієї концепції формулювався навколо виробництва енергії з ВДЕ в найбільш «енергетично придатному» для цього місці. Як зазначалося в концепції, йдеться про постачання електроенергії, виробленої з «недорогих, сумісних з навколишнім середовищем і безпечних ресурсів»[2]. На початковому етапі йшлося про проекти з сонячної енергії в районі Середземного моря та у державах–членах Європейського Союзу (ЄС)[3], але пізніше її сфера діяльності була поширена і на держави Азії, які мають відповідні пустельні регіони з можливостями розгортання сонячних батарей: Монголія і Китай.

Головними засобами досягнення поставленої Концепцією мети здебільшого мала використовуватися сонячна енергія, а також вітру, гідро- і геотермальна енергія. В процесі виробництва електроенергії знаходить своє втілення нова технологія виробництва енергії з сонячної енергії, розроблена Німецьким аерокосмічним центром – «концентрації сонячної теплової енергії» (CSP), зміст якої полягав у використанні великих дзеркал для концентрації зібраної енергії сонячного випромінювання з можливістю одночасного використання і викопних джерел палива, що дає змогу постійно виробляти електроенергію[4].

Виробництво електричної енергії в регіоні Середземномор'я на практиці означає також вирішення проблеми постачання електроенергії до основних її споживачів у ЄС. Транспортування такої кількості електроенергії на такі великі відстані є технічно можливим за рахунок використання спеціальних ліній електропередачі, так званих ліній передачі високої напруги змінного струму (HVAC) і ліній передач високої напруги постійного струму (HVDC), які мають дуже низькі втрати енергії[5].

Реалізація самої концепції фактично проходить в рамках двох формально окремих правових одиниць: Фонду Desertec та промислової ініціативи (корпорації) Dii GmbH. Причому Фонд виступає одним з засновників промислової ініціативи.

Як зазначає Т. Хоффман[6], у рамках реалізації концепції Desertec не існує спеціального регуляторного законодавства, однак є чинне право, яке може бути застосоване і до неї. До цього права відносять гарантії походження, частину ВДЕ серед використаної і переданої електроенергії, впровадження відновлюваних джерел енергії, плани дій та законодавство про спільні проекти з третіми країнами.

Діяльність Dii GmbH як компанії, чия штаб-квартира розташована в Мюнхені (Німеччина) (від 2009 р.), але засновниками якої виступає низка компаній з інших європейських держав, базується у своїй діяльності на нормах німецького національного права та вимогах права ЄС. Залишаючи за рамками дослідження питання національного права, розглянемо правові основи Dii GmbH в праві ЄС. Насамперед підкреслимо, що в самому Лісабонському договорі (2009 р.) не передбачено будь-якого прямого регулювання щодо виробництва енергії з ВДЕ, але побічно виробництво енергії з поновлюваних джерел розглядається в статтях 191, 192 і 194 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС)[7].

Згідно зі ст. 191 ДФЄС політика ЄС у сфері навколишнього середовища повинна переслідувати цілі збереження, захисту і поліпшення його якості, а також забезпечення та «розумного і раціонального використання природних ресурсів». На додаток до цього, Європейський Союз має сприяти вживанню заходів на міжнародному рівні, які допомагали б боротьбі зі змінами клімату. Отже, ЄС має співпрацювати з третіми країнами для досягнення цих цілей (ст. 191 (4) ДФЄС). Витрати, завдані в результаті здійснення природоохоронних заходів і міжнародних угод, фінансуються державами-членами доти, доки ці заходи не будуть перейняті Союзом (ст. 192(4) ДФЄС).

Щодо енергетичної політики ЄС, то вона повинна «забезпечити енергетичну безпеку», «заохочувати енергоефективність та енергозбереження і розвиток нових і відновлюваних видів енергії» та «сприяти міжз'єднанню енергетичних мереж» (ст. 194 (1) ДФЄС). Для досягнення цих цілей Європейський парламент і Рада мають право приймати рішення на основі звичайної законодавчої процедури (ухвалювати директиви і регламенти, конкретизовані в ст. 288 ДФЄС) (ст. 194 (2) ДФЄС).

Всі ці статті Лісабонського договору йдуть рука в руку з цілями, які повинні бути досягнуті в ході реалізації Концепції Desertec.

Як тільки електрична енергія потрапляє на європейський ринок, не існує жодних обмежень щодо її циркуляції і транспортування в рамках Союзу. Трансєвропейські мережі транспорту, а також енергетичної інфраструктури мають бути створені й розроблені відповідно до ст. 170 ДФЄС. На додаток до цього, наявні національні мережі повинні бути взаємопов'язані й має бути забезпечена взаємодія цих національних мереж. Завдяки підвищенню транспортної інфраструктури повинна бути досягнута економічна, соціальна та територіальна єдність між державами-членами (стаття 174 ДФЄС).

Щодо створення та функціонування на європейському ринку таких юридичних осіб, як Dii GmbH, то згідно зі ст. 18 ДФЄС будь-яка дискримінація осіб за ознакою громадянства заборонена. Так, фізичні особи мають право створення юридичних осіб в інших державах-членах (статті 49, 54 ДФЄС). Згідно зі ст. 26 (2)

ДФЄС внутрішній ринок ЄС не повинен мати внутрішніх кордонів, а товари, особи, послуги і капітали мають вільно переміщатися. Конкретизовано ці норми в ст. 28 (вільний рух товарів) та ст. 30 ДФЄС (внутрішні мита), що свідчить про створення Митного союзу. Стаття 29 ДФЄС надає право вільного обігу по ЄС також продукції, отриманої з третіх держав, після виконання відповідних митних формальностей. Крім того, ЄС має сприяти торгівлі між державами-членами з третіми країнами (ст. 32 ДФЄС). За ст. 120 ДФЄС, держави-члени повинні забезпечити «принцип відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, сприяючи ефективному розподілу ресурсів».

Щодо діяльності Dii GmbH з реалізації концепції Desertec за кордонами ЄС (в Африці), то на підставі ст. 63 (2) ДФЄС заборонено всі обмеження на платежі між ЄС і третіми країнами. Крім того, в ст. 64 (2) ДФЄС заохочується «якомога більшою мірою» вільний рух капіталів, що означає також, що такий рух тягне за собою прямі інвестиції, інвестиції в нерухомість, заснування, надання фінансових послуг та управління цінними паперами на ринку капіталу. А здійснюючи спільну торговельну політику в рамках митного союзу, ЄС сприяє ліквідації обмежень у міжнародній торгівлі, насамперед на прямі іноземні інвестиції (ст. 206 ДФЄС). На практиці це дозволяє європейським компаніям інвестувати в сонячні електростанції в Середземноморському регіоні й продавати видобуту там енергію з ВДЕ до Європи.

Для цього, як зазначає Т. Хоффман[8], можуть застосовуватися державні субсидії. Правовою основою для цього є ст. 107 ДФЄС. У згаданій статті, за загальним правилом, заборонена несумісна з внутрішнім ринком державна допомога. Але серед дозволених винятків згадується також допомога, що має сприяти реалізації проекту, що становить загальноєвропейський інтерес, починаючи зі сталого використання природних ресурсів і закінчуючи об'єднанням енергетичних мереж (ст. 107 (3b) ДФЄС).

Крім того, оскільки інвестиції, відповідно до Концепції Desertec, здійснюються переважно в країни, що розвиваються, які розглядаються окремо в Лісабонському договорі, то політика Союзу на зовнішній арені щодо них має сприяти скороченню і викорінюванню убогості (ст. 208 ДФЄС). Заради досягнення цього він повинен вжити необхідних заходів зі співробітництва з країнами, що розвиваються (ст. 209 (1, 2) ДФЄС). Щоб працювати якомога ефективніше, Союз та держави-члени координують свою політику щодо розвитку такого співробітництва (ст. 210 (1) ДФЄС).

З метою правового оформлення міжнародного співробітництва ЄС може вести переговори та укладати угоди з третіми країнами та міжнародними організаціями. Ці угоди є обов'язковими для інституцій Союзу та держав-членів (ст. 216 (1, 2) ДФЄС). Такі угоди можуть бути також у формі угод про асоціацію, включати взаємні права та обов'язки, а також особливі процедури та спільні дії з третьою державою (ст. 217 ДФЄС). Це означає, що якщо ЄС договірно оформив свою співпрацю з однією з країн Середземномор'я щодо імпорту електричної енергії, виробленої з ВДЕ, ця угода має обов'язкову силу для кожної держави-члена, а також може включати взаємні права та обов'язки. Ці зобов'язання можуть полягати в наданні гарантій, які йдуть рука в руку з правом на відрахування державами-членами на виконання національних цілей щодо частки енергії з ВДЕ.

У рамках вторинного права ЄС реалізація концепції Desertec проходить в рамках низки директив ЄС. Від початку це була Директива 2001/77/ЕС – щодо заохо-

чення виробництва електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії. Директиви, за загальним правилом, не підлягають прямому застосуванню в державах-членах, а передбачають імплементацію в національне законодавство шляхом трансформації*. Зокрема, в Німеччині це відбулося шляхом запровадження змін до Закону про відновлювані джерела енергії (Erneuerbare-Energien-Gesetz) (2000 р.)[10]. Це означає, що ця Директива застосовується до концепції Desertec щодо результату, але варіанти її застосування можуть відрізнятись в різних державах-членах. Згідно з Директивою в державах-членах встановлюються національні цілі щодо частки енергії, виробленої з ВДЕ. У рамках цих рішень держави-члени повинні представити національні плани дій, які повинні включати: 1) секторальні цілі й адекватні заходи для досягнення спільних цілей; 2) заплановане передавання енергії або спільні енергетичні проекти; 3) схеми підтримання для кожного типу ВДЕ; 4) конкретні заходи щодо усунення адміністративних бар'єрів уходження на ринок. Щоб полегшити виконання цих планів, Європейська комісія пропонує введення гарантій походження електроенергії, виробленої з ВДЕ. Щодо концепції Desertec, то ці гарантії походження давали змогу швидко і легко визначити джерело енергії, місце і дату її виробництва та виробничі потужності. За допомогою цих гарантій походження електрична енергія, вироблена в Середземномор'ї, може бути сертифікована як така, що вироблена відповідно до цієї директиви.

Іншою, застосовною до Desertec, є Директива 2006/32/ЕС «Про енергоефективність кінцевого використання енергії та енергетичних послуг». Ця Директива в основному розглядає проблеми енергоефективності, отже, не впливає прямо на реалізацію концепції Desertec. Проте вона визначає заходи, які також стосуються реалізації концепції. Ця Директива буде застосовуватися під час сертифікації електроенергії як фінансовий інструмент і для передачі інформації кінцевим споживачам. Ця норма може бути також застосована до інформування кінцевого користувача про частку енергії, виробленої відповідно до концепції Desertec. Крім того, інструменти підвищення енергоефективності можуть бути використані так само, щоб полегшити інвестиції в потужності заводів з виробництва електричної енергії відповідно до концепції Desertec.

Чинна наразі Директива 2009/28/ЕС – заохочення використання ВДЕ, є з 2012 р. повною заміною Директиви 2001/77/ЕС щодо проблем загального застосування концепції Desertec і просування електричної енергії, виробленої з ВДЕ. Деякі зміни відбулися саме в питаннях співпраці з третіми країнами. Так, для досягнення цілей національного плану з ВДЕ в рамках спільного проекту з третьою країною навіть не потрібно, щоб електроенергія подавалася між цими країнами як перший крок, поки існують довгострокові контракти здійснення передачі. Загалом, енергія з ВДЕ повинна бути вироблена в третіх країнах, а потім подаватися до європейських енергомереж, де факт передання повинен бути зареєстрований оператором системи. Крім того, енергія має бути вироблена в недавно збудованих електростанціях або в реконструйованому виробництві без отримання будь-яких пільг або субсидій з третіх країн, в яких установка працює. Якщо є бажання створити такий проект, який може бути ідеальною моделлю проекту відповідно до концепції Desertec, детальні плани повинні бути представлені до Європейської комісії, якій також мають щорічно звітувати про проект. Водночас під час реалізації першого проекту Desertec через незнання відмінностей законодавства

© * Тут дотримуємося термінології А.С. Гавердовського[9].

держав-членів можна буде створити модельний варіант для реалізації і подальших проектів. Навіть за умов, що мережі передач зараз ще не існує, вже починають будувати перші електростанції CSP в Марокко і Тунісі. Вироблена на них енергія вже може бути зарахована до національних цілей ВДЕ, поки є контракти із зазначеними цілями і плани щодо створення взаємозв'язку між виробничим майданчиком і європейською енергосистемою. Як тільки енергія ввійде до європейської мережі оператори системи передачі повинні гарантувати її транспортування і розподіл.

Щодо реалізації концепції Desertec стосується і Директива 2009/72/ЕС «Спільні правила для внутрішнього ринку електроенергії». Ця директива встановлює правила для внутрішнього ринку електроенергії, особливо щодо доступу до мережі, встановлення прямих ліній і транскордонних питань. Іншим важливим моментом директиви є встановлений принцип, що нові учасники ринку мають доступ до існуючої мережі та право використовувати електроенергію, особливо електроенергію, вироблену з ВДЕ відповідно до Директиви 2009/28/ЕС. Крім того, усі європейські виробники електроенергії мають право з'єднати свої афілійовані компанії і клієнтів через прямі лінії. Це право особливо важливе для перспективних HVDC ліній електропередач, які в рамках виконання концепції Desertec протягнуться від півночі Африки до півночі Європи, перетинаючи декілька держав-членів та об'єднуючи центри виробництва з європейськими споживачами. Крім того, транскордонний міжмережевий обмін електроенергією повинен заохочуватися державами-членами для полегшення пропускної здатності розподілу та надійності поставок.

Узгодженню для цілей реалізації концепції Desertec підлягають гарантії походження ВДЕ. Досі вимоги директив 2001/77/ЕС і 2009/28/ЕС щодо цього не імплементовані в національні законодавства всіх держав-членів та не сумісні одна з одною[11]. Але це дуже ускладнює міжнародний обмін ВДЕ в рамках європейського енергетичного ринку і, відповідно, реалізацію концепції Desertec. Для розширення використання гарантій походження на внутрішньому ринку їхнє регулювання може бути передане національними органами влади новоствореній європейській установі. Завдяки цьому загальному стандарту для гарантій походження може бути запроваджене спрощене використання на внутрішньому ринку і прискорено розвиток ВДЕ. Крім того, європейський орган з гарантій походження може бути одночасно складовою єдиної зовнішньої енергетичної політики, контролюючи ВДЕ, вироблену в третіх країнах.

Додатковий імпульс енергетичній співпраці ЄС з країнами Середземномор'я було дано запуском Союзу для Середземномор'я на саміті в Парижі 13 липня 2008 р. У його рамках засновники підписали Середземноморський Сонячний план (MSP) з метою сприяння використанню ВДЕ державами-членами. MSP передбачає утворення 20 ГВт виробничих потужностей до 2020 р., 50–60 % з яких має виходити від сонячної теплової енергії. Так, MSP встановлює політичні рамки, через які може розгортатися в кінцевому підсумку діяльність Desertec.

Отже, в рамках реалізації концепції Desertec йдеться про реалізацію концептуальної ідеї – постачання з середземноморського регіону до ЄС енергії з ВДЕ. Інституційне оформлення ідеї відбулося через створення некомерційної організації Фонд Desertec та консорціуму німецького права Dii GmbH, в рамках якого здійснюється реалізація інвестиційних проектів з розбудови мереж електропередач і генеруючих потужностей. Desertec є реалізацією державно-приватного

партнерства будучи складовою спільної Європейської енергетичної політики і маючи підтримку з боку уряду Німеччини. Не маючи спеціальної законодавчої підтримки на європейському рівні, Desertec базується у своїй діяльності на актах як первинного, так і вторинного права ЄС.

1. *Hufermann T.* Current European Energy Legislation and its Applicability on the DESERTEC Concept. Berlin: Druck und Verlag, epubli GmbH, 2011. – S. 2. **2.** *Clean* Power From Deserts: The DESERTEC Concept for Energy, Water and Climate Security (4th edition). – Bonn: Protext Verlag, 2009. – S. 25. **3.** Там само. **4.** *German* Aerospace Center. Institute of Technical Thermodynamics, Section Systems Analysis and Technology Assessment. Concentrating Solar Power for the Mediterranean Region. – Stuttgart, 2005. – S. 41-42. **5.** *German* Aerospace Center, Institute of Technical Thermodynamics, Section Systems Analysis and Technology Assessment. Trans-Mediterranean Interconnection for Concentrating Solar Power. – Stuttgart, 2006. – S. 19, 21. **6.** *Hufermann T.* Current European Energy Legislation and its Applicability on the DESERTEC Concept. – Berlin: Druck und Verlag, epubli GmbH, 2011. – S. 54. **7.** *Основополагающие* акты Европейского Союза: учредительные документы Европейского Союза, Хартия Европейского Союза об основных правах, Лиссабонский договор 2007 г. с комментариями / Отв. ред. Кашкин С.Ю. – М.: Инфра-М, 2008. – 704 с. **8.** *Hufermann T.* Current European Energy Legislation and its Applicability on the DESERTEC Concept. – Berlin: Druck und Verlag, epubli GmbH, 2011. – S. 56. **9.** *Гавердовский А.С.* Имплементация норм международного права. – К., 1980. – С. 62-90. **10.** *Altrock M., Oschmann V., Theobald C.* EEG. Erneuerbare-Energien-Gesetz. Kommentar. 3. Auflage. – Мьnchen: C.H. Beck, 2011. **11.** *RECS* International VZW. (2010, May 02). Market. Retrieved May 02, 2010, from RECS International[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.recs.org/content.php7IDPAGE=6.

УДК 341.64

Я. С. ПАСІЧНИК

СТАДІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СУДОВОЇ ПРОЦЕДУРИ

Визначаються і розглядаються стадії правового регулювання міжнародної судової процедури. В результаті аналізу джерел міжнародного права дається характеристика процесуально-процедурного порядку міжнародного судочинства від укладення міжнародних договорів і створення міжнародного суду до прийняття рішення і вирішення міжнародного спору. Розкривається роль міжнародної судової процедури у забезпеченні міжнародного правопорядку. Робиться висновок про належний рівень правового регулювання міжнародної судової процедури на кожній її стадії. Аналізуються сучасні тенденції міжнародного судочинства.

Ключові слова: *міжнародно-правове регулювання, правове регулювання міжнародної судової процедури, стадія правового регулювання міжнародної судової процедури, міжнародний правопорядок.*

Пасічник Я. С. **Стадии правового регулирования международной судебной процедуры.**

Определяются и рассматриваются стадии правового регулирования международной судебной процедуры. В результате анализа источников международного права да-

---

© *ПАСІЧНИК Ярослав Сергійович* – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України